

F. TEODOROWICZ I F. LUCKI

(Zakład Botaniki Og. Uniw. Poznańskiego).

VOLVARIA HRYNIEWIECKII N. SP.

Rodzaj *Volvaria*, zaliczony do sekcji *Rhodosporae* plemienia *Agariceae* charakteryzują cechy następujące: obecność *velum universale*, pozostającego u owocników dojrzałych w postaci wyraźnej, odstającej pochwy wokół przyziemnego końca trzona, zupełny brak *velum partiale*, blaszki przy trzonie wolne, zrazu białe, przechodzące w miarę dojrzewania zarodników w barwę różową wzgl. cielistą, pył zarodnikowy (w masie) barwy różowej wzgl. cielistej, zarodniki o błonie gładkiej, postaci jajowatej, niedojrzałe (często \pm kuliste) bezbarwne, dojrzałe (zawsze jajowate) różowe wzgl. cielisto-różowe, cystydy, występujące tak na całej powierzchni blaszek jak i na ich krawędzi, najwyżej do 70 μ długie i do 36 μ szerokie.

W dniu 13 maja 1934 znalazł Fr. Lucki w zaroślach parku Solackiego w Poznaniu kilka owocników rodzaju *Volvaria*, których gatunku nie mogąc oznaczyć, wpisał je w katalogu swej pracy jako *Volvaria species*. Niebawem przyszliśmy, przy łaskawej pomocy p. D-ra Karola Zalewskiego, docenta Zakładu Botaniki Ogólnej i Fitopatologii Un. Pozn. do przekonania, iż mamy tu do czynienia z gatunkiem nowym.

W niedługi czas potem udało się znaleźć na terenie doświadczalnym Zakładu Fizjologii Roślin i Chemii Rolniczej Un. Pozn. większą ilość owocników gatunku *Volvaria speciosa* Fr., do którego — według danych w literaturze — niedający się oznaczyć nasz grzyb najbardziej zbliżał się pod względem wymiarów zarodników.

Przeprowadzone w tym kierunku badanie porównawcze dało wyniki następujące:

VOLVARIA SPECIOSA FR.

kapelusz: białawy, w środku szaro-brunatny (Krombholz),
 białawy, z szaro - brunatnym środkiem (Engler-Prantl),
 białawy, środkiem szaro-brunatny (Schroeter),
 brudno-biały, niekiedy z ciemniejszym szczytem (Ricken),
 białawy, w środku szaro-brunatny (Ulbrich),

brzeg kapelusza: zrazu gładki, później prawie pręgowato-wypukły (Krombholz),
 gładki (Engler-Prantl, Schroeter, Ricken, Ulbrich),

pochwa: bulwiasta, pilśniowo - skórzasta, o 4-ch lub więcej płatach nabrzmiących (Krombholz),
 luźna, welnista (Engler-Prantl),
 dołem opadnięta, górą nieregularnie poroździerana, skórzasta, (Schroeter),
 płaciasto poroździerana, biała, welnista, opadająca (Ricken),
 opadająca, nieregularnie poroździerana (Ulbrich):

blaszki: zrazu białe, później cielisto-różowe (Rabenborst, Engler-Prantl, Schroeter, Ulbrich),
 zrazu białe, później brudno-cieliste, wreszcie brunatnawe (Ricken),
 zrazu białe, później ezerwonawe, brunatne i wreszcie rdzawe (Krombholz),

masa zarodnikowa: rdzawa, albo cielisto - czerwona (Engler-Prantl, Schroeter),
 cielisto-czerwona (Ricken),

zarodniki:

barwa: błona jasnobrunatna (Schroeter),
 różowo-czerwona (Ulbrich),

VOLVARIA N. SP.

przed obmyciem t.j. świeżo wyjęty z ziemi zawsze z nalotem zielonawym, tak, że w pierwszej chwili przedstawia ładzące podobieństwo do gatunku *Amanita phalloides* (Vaill.) Fr., po obmyciu zawsze w całości śnieżnobiałe ze szczytem jeszcze jaśniejszym.

zawsze owalnie wypukły, zawsze wyraziście żeberkowany (prześwieceniście pręgowany),

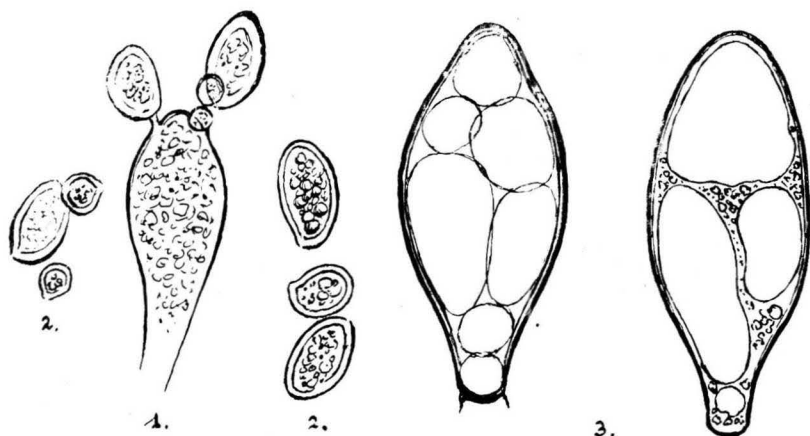
biała, drobna, cienka, najczęściej zanikająca, niemal gładka, rzadko cztero-płatowa (nigdy więcej), przeważnie jednak zaznaczająca się jedynie w postaci wiotkiego, białego pierścienia wokół przyziemnego końca trzona,

długo białe, wreszcie rdzawo-żółte,

ochrowo-żółta,

zrazu bezbarwne, prędko jednak wybitnie ochrowo-żółte, w barwie niezmiennie,

- kształt: eliptyczne lub kragło-eliptyczne, gładkie, regularne (Rabenhorst), eliptyczne (Engler-Prantl, Ricken), eliptyczne, pośrodku spłaszczone (Schroeter), rzadko jajowate wzgl. równo-eliptyczne, przeważnie migdałowate z małym, często ostrokończystym wyrostkiem, zawsze wszędzie równowypukłe, ponadto niektóre niemal kuliste, znacznie od poprzednich mniejsze,
- długość: 12 — 18 μ (Rabenhorst, Engler-Prantl, Ricken), 7,5 — 18,5 μ ,
11 — 14 μ (Schroeter),
15 — 16 μ (Ulbrich),
- szerokość: 8 — 10 μ (Rabenhorst, Engler-Prantl, Ricken, Ulbrich), 7,5 — 10 μ ,
6 — 8 μ (Schroeter),
- podstawki: 30 — 45 μ długie i 12 — 16 μ szerokie (Ricken), 25 — 50 μ długie i 7,5 — 17,5 μ szerokie,
- cystydy: na powierzchni i krawędzi blaszek, workowate, 40 — 80 μ długie i 24 μ szerokie (Schroeter), tylko na krawędzi blaszek, 50 — 140 μ długie i 22,5 — 72,5 μ szerokie, podłużnie pęcherzowate, gładkie,
na powierzchni i krawędzi blaszek, pęcherzowato-gruszkowate, czasem z ostrym koniuszkiem, 60 — 70 μ długie i 20 — 36 μ szerokie (Ricken).



Ryc. 39.

Volvaria Hryniewieckii n. sp. — 1. Podstawka z 2-ma zarodnikami dojrzałymi i 2-ma niedojrzalymi. — 2. Zarodniki postaci jajowato-migdałowatej i kulistej. — 3. Cystydy.

(Rys. F. Teodorowicz).

Stałym objawem pojawiania się tego grzyba, jak to stwierdziliśmy we wszystkich wypadkach, jest obecność pod powierzchnią ziemi butwiejących liści, opadłych ostatniej jesieni z drzew i krzewów sąsiednich. Z pośród tych zanotowaliśmy gatunki następujące: *Populus nigra*, *Spiraea* sp., *Philadelphus coronarius*, *Lonicera tatarica*, *Ulmus montana*, *Ribes alpinum*, *Diervilla* sp., *Viburnum lantana*, *Alnus incana*, *Prunus padus* i *Acer Ginnala*.

Fakt pojawiania się tego grzyba tylko na miejscach, w których pod powierzchnią ziemi znajdują się butwiejące liście, należałoby przyjąć za jedną z jego specyficznych właściwości w porównaniu z najbardziej doń zbliżonym gatunkiem *Volvaria speciosa* Fr., który to gatunek występuje zawsze tylko na miejscach otwartych, mniej więcej osłonecznionych, na glebie kompostowej z przymieszką obornika, wzgl. innego nawozu zwierzęcego lub odpadków kuchennych.

D J A G N O Z A.

Volvaria Hryniewieckii n. sp. — *Pochwiak Hryniewieckiego*: kapelusz szeroko - dzwonowaty, środkiem silnie wygarbiony, później \pm rozplaszczony ze szczytem tępo-stożkowatym, o powierzchni gładkiej, w porze suchej lśniąco-jedwabisty, w porze wilgotnej kleisto-oślizgly, o brzegu zawsze ku dołowi opadającym, owalnie wypukłym, zawsze lekko lecz wyrażście żeberkowanym, barwy przed obmyciem zielonawej, podobnie jak u gatunku *Amanita phalloides* (Vaill.) Fr., po obmyciu w całości śnieżno-białej, o średnicy 4 — 8,5 cm; blaszki przy trzonie wolne, ułożone dość gęsto, lekko brzuszyste, ponad 1 cm szerokie, zrazu i długo białe, wreszcie rdzawo-żółte; trzon o powierzchni subtelnie, podłużnie rowkowanej, obły, 8 — 12 cm długi, góra 6 — 8 mm, dołem 10 — 12 mm szeroki, pełny, mięsisty, w całości biały, p o c h w a krótka, drobna, cienka, niemal gładka, biała, najczęściej w zaniku, zaznaczając się jedynie w postaci wiotkiego pierścienia wokół przyziemnej części trzona; mięso białe, bez smaku i zapachu, o jadalności nieoznaczonych; p o d s t a w k i cztero-sterigmowe, podłużnie maczugowate, o szczycie łagodnie i owalnie zwężonym, 25 — 30 μ długie, 7,5 — 17,5 μ szerokie; c y s t y d y równo-gładkie, występujące tylko na krawędzi blaszek, podłużnie workowate, 50 — 140 μ długie i 22,5 — 72,5 μ szerokie; z a r o d n i k i jajowate, najczęściej jednak migdałowate, równo-wypukłe, często jednak i kuliste z małym, ostro-kończystym wyrostkiem, o powierzchni gładkiej, zrazu bezbarwne, następnie wybitnie ochrowo-żółte, 7,5 — 18,5 μ długie i 7,5 — 10 μ szerokie; m a s a z a r o d n i k o w a barwy ochrowo-żółtej; c z a s i m i e j s c e wzrostu: od połowy maja do połowy czerwca (występowania w jesieni dotąd nie zaobserwowano), w zbitej gęstwie różnych krzewów i drzew liściastych, na podłożu piaszczystym ogrodów i parków, zawsze na butwiejących liściach.



Ryc. 40.

Volvaria Hryniewieckii n. sp. — (Zdjęcie po obmyciu owocników).

(Fot. F. Teodorowicz, Poznań).

Volvaria Hryniewieckii n. sp.: pileo late campanulato, medio semper forte gibbero, dein planiusculo, vertice conico rotundato, superficie glabro sed crebris locis foraminato quasi morso, tempore sicco nitescente, tempore madido viscido, margine semper decedente mammoso convexo, semper plane undulato, ante ablutioem colore virescente similiter sicut apud speciem *Amanita phalloides* (Vaill.) Fr., post ablutioem colore integro niveo albo; lamellis circum stipite continuo liberis, fere dense sitis, leviter ventricosus, supra 1 cm latis, primum diuque albis, postremo ferrugineo luteis; stipite superficie tenue oblonge irregulariter rimoso, rotundato, 8 — 12 cm longo, summa 6 — 8 mm, 10 — 12 cm infima parte lato, pleno, carnoso, integro albo,

apice—infimo—tenue annulo volvae circumiecto; volva breve, exigua, subtile, paene glabra, alba, plerumque evanescente; carne alba; sapore odoreque nullo; stichobasidiis quadristerigmatis, apice leniter rotundatis extenuatisque, 25—50 μ longis, 7,5—17,5 μ latis; cystidis pariter glabris, solum in margine lamellarum sitis, clavato-elipsoideis, 50—140 μ longis, 22,5—72,5 μ latis; sporis ovoideis, non elipsoideis, plerumque amygdaloides scilicet uno latere rectis alio convexis, tamen saepe globosis, parvulo germine acre, superficie sporarum regulariter glabro nusquam abdito, primo colore nullo, deinde insigne ochraceo-luteo, 7,5—18,5 μ longis et 7,5—10 μ latis.

Nazwę „*Volvaria Hryniewieckii*” nadałem temu gatunkowi na cześć Profesora Uniwersytetu Warszawskiego, D-ra Bolesława Hryniewieckiego, jednego z najbardziej zasłużonych botaników polskich zwłaszcza na niwie badania i ochrony przyrody ojczystej.

ZUSAMMENFASSUNG.

Es wird eine neue Art der Gattung *Volvaria* u. zw. *Volvaria Hryniewieckii* n. spec. aufgestellt. Diese Pilzart, durch Teodorowicz im J. 1933 im Gebüsch des Poznaner Stadtparkes Sołacz und durch Lucki im J. 1934 ebenda und im Gebüsch des Dendrologischen Gartens der Univ. Poznań gesammelt, mit sämtlichen bisher in der Literatur beschriebenen, weisshütigen Arten der Gattung *Volvaria* verglichen, unterscheidet sich von diesen u. a. durch ocker-gelbe, nur selten glatteiförmige, sonst aber mandelförmige oder fast kugelförmige, mit einem spitzen Häckchen versehene Sporen, durch viel grössere, immer nur an der Lamellenschneide vorkommende Cystiden, durch den vor dem Abwaschen hellgrünlich, genau so wie bei der Art *Amanita phalloides* (Vaill.) Fr., nach dem Abwaschen aber überall schneeweiss, auf dem Scheitel noch heller gefärbten Hut, ferner durch ihr Vorkommen im beschatteten Dickicht verschiedener Laubgebüsch und Bäume.

Institut f. allg. Botanik d. Univ. Poznań.